

İsmayilov Elşən Ellaz oğlu, doktorant,

Bakı Biznes Universiteti,

Ünvan: H.Zərdabi küç.88^a, AZ 1122, Bakı, Azərbaycan,

E-mail: ismayilov.elsan92@mail.ru

© İsmayilov E.E., 2020

UOT: 338.43., 30.75.13

REGIONLARDA AQROPARKLARIN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - aqrar sektorun inkişafında regionlarda aqroparkların yaradılmasının strateji əhəmiyyətini tədqiq olunmaqla aqroparkların yaradılmasını zəruri edən amilləri təhlil etməklə məşğulluğun artırılmasında, kənd təsərrüfatı məhsullarına daxili tələbatın təmin olunması və ixrac potensialının artırılmasında aqroparkların rolunu müəyyən etməkdən ibarətdir. Respublikanın qida təhlükəsizliyin formalaşmasında aqrar sahənin inkişafının strateji əhəmiyyəti və aqroparkların inkişaf zəruriliyi əsaslandırılmışdır. Aqroparkların formalaşdırılmasında dünya təcrübəsinin tətbiqi mexanizmləri təhlil edilir və texnoloji yeniliklərin reallaşdırılmasına dair tətbiqlərin təkmilləşdirilməsi problemlərinə baxılır.

Tədqiqatın metodologiyası - tədqiqat “Azərbaycan Respublikasında Aqroparkların Yaradılması” na dair Fərmana, “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”nə, müvafiq normativ sənədlərə, aqrar iqtisadçı alimlərin və elmi-tədqiqatçıların araşdırmalarına uyğun aparılmışdır.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - tədqiqatın əsaslı müddəalarından və araşdırılmış əsaslı təkliflərdən regionlarda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını artırmaq, ixrac hesabına səmərəliliyini yüksəltmək üçün iqtisadi təsir vasitələrinin tətbiqinin təkmilləşdirilməsində istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri – aqrar sektorun inkişafı istiqamətlərinin və mövcud problemlərin müəyyən olunması, onların problemlərin həlli yolları baxımından əsaslı yanaşmalardan və müvafiq təkliflərdən aqrar parkların yaradılmasında istifadə etmək olar.

Məqalədə müvafiq məqsədlərə uyğun araşdırmalar nəticəsində kənd təsərrüfatında həll edilməmiş problemlərin aradan qaldırılması hesabına aqrar sektorun inkişafına nail olmaq olar.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – tədqiqat işində qoyulan problemlər üzrə müxtəlif tədqiqatçıların elmi əsərlərinə istinad olunmuşdur, bu və ya digər məsələlərə müəllif təxəyyülü üstünlük təşkil edir. Tədqiqatın elmi yeniliyi əsas etibarə aqrar sahənin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə müasir baxışların təmin edilməsi və bu mexanizmlərin yeni aqroparklar modelinin çağırışlarına uyğun şəkildə təkmilləşdirilməsinin vacibliyinin əsaslandırılmasıdır.

Aqroparkların yaradılması və idxal-ixracın iqtisadi tənzimlənməsi, kənd təsərrüfatının inkişafına dair Dövlət Proqramının rolu qiymətləndirilmişdir. Tədqiqatda kənd təsərrüfatı

istehsalı və emalında infrastrukturun yaxşılaşdırılması, istehsal və emal sahəsində innovativ texnologiyaların tətbiqi, istehsal və ixracın stimullaşdırılmasının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri barədə təkliflər verilir. Araşdırmalar konkret faktlara və mövcud normativ hüquqi sənədlərə əsaslanır. Məqalədə kənd təsərrüfatının inkişafının qeyri-neft məhsullarının ixracının artırılmasına təsiri qiymətləndirilmiş, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və ixracının artırılmasına aqroparkların yaradılmasının təsiri istiqamətləri barədə təkliflər hazırlanmışdır.

Açar sözlər: aqropark, kənd təsərrüfatı, məşğulluq, idxal, ixrac, emal, rəqabət.

GİRİŞ

Son dövrlərdə ölkə miqyasında aqrar sferanın inkişafını təmin etmək məqsədilə respublikamızın regionlarında aqroparkların formalaşdırılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlərin əsasını ölkə Prezidentinin 16 aprel 2014-cü il tarixli “Azərbaycan Respublikasında Aqroparkların Yaradılması” haqqında fərmanı və ölkədə iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi və aqrar sektorun inkişafı fonunda “Aqrar sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və institusional islahatların sürətləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı təşkil edir.

Respublikamızın təbii və enerji resursları ilə zənginliyi və bu resursların ixracının son 10 ildə intensiv inkişafı digər iqtisadi sahələr kimi kənd təsərrüfatına da diqqətin artmasına, onun modernləşdirilməsinə imkan verir. Kənd təsərrüfatında istehsalın dinamik inkişafı əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsinə, yoxsulluğun aradan qaldırılmasına, sahənin gəlirliliyinin artırılmasına zəmin yaradır. Bununla yanaşı aqroparkların formalaşdırılmasının əhəmiyyətini artıran digər mühüm amillərdən biri həm də kənd təsərrüfatının əsas məşğulluq təminatçısı kimi bu sahədə çalışan şəxslərin gəlir səviyyəsinin kifayət qədər olmamasının göstəricisidir.

Araşdırma zamanı aqrar sektorun ölkə üçün əhəmiyyəti təhlil edilib və bu sahənin son illərdə ümumi inkişaf tempinə uyğun böyüməməsinə təsir edən faktorları müəyyənləşdirib. Beləliklə aqroparklara ehtiyacı doğuran səbəblərlə yanaşı beynəlxalq aqropark təcrübəsi öyrənilib, Azərbaycanda yaradılan aqroparkların üstünlükləri və çatışmayan cəhətləri üzə çıxarılıb. Məqsəd yeni yaranmaqda olan aqroparkların effektivliyinə dəstək olmaq və bu təcrübənin daha da genişləndirilməsini təbliğ etməkdir. Düşünürəm ki, aqroparklar Azərbaycanda kənd təsərrüfatı və sənaye əlaqələrinin koordinasiya təşkilində mühüm rol oynayacaq və bu qeyri-neft iqtisadiyyatının dayanıqlı inkişafına, sektorun böyüməsinə, əhalinin gəlirlərinin artımına, ixrac sferasının genişlənməsinə və ölkənin daha keyfiyyətli ərzaq təminatının həyata keçirilməsinə müsbət təsir göstərəcək.

Tədqiqatımızdan aydın olur ki, respublikamızda aqroparkların yaradılması nəticəsində həm idxalın əvəzlənməsinə, həm də ixracın artmasına töhfə vermək potensialı böyükdür. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və ixracı ilə bağlı mövcud vəziyyət göstərir ki, bu istiqamətdə həyata keçirilən siyasətin qeyri-neft ixracının artmasına təsiri mexanizmləri təkmilləşdirilir. Bunlar kənd təsərrüfatı məhsullarının emalının inkişafına və səmərəliliyinin

artırılması əhəmiyyətli təsir göstərir.

Tədqiqatın əsas məzmunu

Araşdırmalar göstərir ki, aqroparklar istehsal, emal və logistika (qablaşdırma, saxlama, satış və s.) fəaliyyətlərinin məcmusunu özündə əks etdirir. İlk növbədə mövcud aqroparklar, kənd təsərrüfatı istehsalının qeyri-kənd təsərrüfatı fəaliyyəti sahələri ilə bir istehsal məkanında birləşməsinə zəmin yaradır. Aqroparkların formalaşması istehsalın, emalın, marketinq və menecment yanaşmalarının, fitosanitar məsələlərin hamısının bir müstəvidə həllinə, resurslardan düzgün istifadəyə və kənd təsərrüfatının şaxələndirilməsinə, istehsal-istehlak zəncirinin inkişafına əsaslı zəmin yaradır. İstehsal, emal, menecment və marketinq sisteminin zəncirvari əlaqəli quruluşu, müasir texnika, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının əlverişli tətbiqi, xərclərin minimuma endirilməsi, ətraf mühitin qorunması, bütün ehtiyatlardan daha səmərəli istifadə edilməsi aqroparkların əsas vəzifələri sırasına daxildir. Bu baxımdan ölkəmizdə aqrar sektorun yeni və daha müasir inkişaf modelinin qurulması məqsədilə aqroparkların formalaşdırılması zəruridir. Kənd təsərrüfatının respublikamız üçün məşğulluq, ərzaq təhlükəsizliyi, ixracın şaxələndirilməsi kimi istiqamətlərdə mühüm əhəmiyyətini nəzərə alaraq bu sahədə xarici təcrübələrin öyrənilməsi və respublikamızda tətbiqi aqroparkların formalaşdırılmasını zəruri edən əsas amillərdəndir (1). Respublikamızda aqroparkların yaradılması aqrar sektorda sahibkarlığın inkişafını çox geniş şəkildə stimullaşdıraraq ölkəmizdə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasında, rəqabətədavamlı kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının və ixrac potensialının artırılmasında, məşğulluq səviyyəsinin yüksəldilməsində xüsusi dərəcədə əhəmiyyətlidir. "Həmçinin, aqroparkların yaradılması milli brendlərin yaradılmasında, kiçik və orta sahibkarlığın innovativ imkanlarının artırılmasında, kənd təsərrüfatında mərkəzləşdirilmiş vahid sistemin, eyni zamanda istehsalçı, emalçı və istehlakçılar arasında inteqrasiyanın formalaşmasında, aqrar sektorda ixtisaslı kadrların hazırlanmasında əhəmiyyətlidir" (3). Aqroparklarda müasir texnologiyaların tətbiq olunması ilə istehsal, logistika (saxlama, çeşidləmə, qablaşdırma, markalama, daşınma, daxili və xarici bazarlarda satış), emal üzrə fəaliyyətlərin bir yerdə cəmlənməsi rəqabətədavamlı kənd təsərrüfatı və ərzaq mallarının istehsalına şərait yaradır (1). Təcrübə göstərir ki, bunlar regionlarda istehsalın ixtisaslaşmasına müsbət təsir göstərir. Həmçinin istər inkişaf etmiş, istərsə də inkişaf etməkdə olan dövlətlərdə əhalinin günlük qida tələbatının ödənilməsi, sənaye məhsullarına tələbat yaratması və sənaye sektorunu xammala təmin etməsi, ixracın artırılması, məşğulluğun artırılması və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından aqrar sektorun inkişafı məqsədilə regionlarda aqroparkların formalaşdırılması zəruri hesab edilir.

Eyni zamanda onuda qeyd etmək lazımdır ki, aqroparklar kiçik istehsalçı səviyyəsindən böyük miqyaslı aqrar sənaye istehsalına keçidin və xarici bazarlara sabit və inamlı çıxışın təmin olunmasına zəmin yaradacaq, innovativ texnologiyaların və vahid qaydaların tətbiqi isə son məhsulda davamlı keyfiyyətin təmin olunmasını şərtləndirəcəkdir. Ümumi olaraq demək olar ki, aqroparkların hamısı tam olaraq istifadəyə verildikdən sonra milyonlarla manat dəyərində olan məhsullar istehsal olunacaq və əsas etibarını ilə milli brendlər formalaşdırılacaqdır.

Bu növ məhsullar idxal əvəzləyici və ixrac yönümlü olmaqla ümumi daxili məhsulun artmasına təsir göstərəcəkdir. Aqroparklar həmçinin aqrar və emaledici biznes və təhsil müəssisələrinin klaster formasında fəaliyyətinə əsaslanır. İxtisaslı kadrlar aqroparklar üçün ən əlverişli regionlar olaraq, Lənkəran, Gəncə və Gəncə ətrafı, Xaçmaz və Xızı rayonlarını hesab edirlər. Ancaq respublikanın digər bütün bölgələrində də aqroparkların formalaşdırılması üçün səmərəli şərait vardır. Eyni zamanda aqroparkları fermerlərin məlumatlandırılmasını, yeni texnologiyanın mənimsənilməsini, tətbiqini və yaradılmasını özündə əks etdirən böyük bir aqrar sahə üzrə məşğul olan qurum kimi təsəvvür etmək olar.

Onu da vurğulamaq lazımdır ki, aqroparkların yaradılmasının ciddi iqtisadi və elmi əsasları mövcuddur. Aqroparklar əsasən kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və ilkin emalı firmalarının bir yerdə fəaliyyət göstərdiyi təsərrüfatlar olaraq fərqləndirilir. Buna əsasən belə təsərrüfatları çox zaman aqrar-sənaye təsərrüfatları adlandırılır. Araşdırmalar göstərir ki, iqtisadi dəyərin artırılmasına, iri təsərrüfatların olması və kənd təsərrüfatı və sənaye sahələrinin bir yerdə cəmlənməsi amili zəmin yaradır, həmçinin istehsal olunan məhsulların maya dəyərinin aşağı formalaşmasına şərait yaradır. Həmçinin bu növ təsərrüfatlar kənd təsərrüfatı sahəsində innovativ texnologiyanın tətbiq edilməsini sadələşdirir. İqtisadi əsaslarla kiçik təsərrüfatlarda yeni texnologiyaları, müasir praktikanı tətbiq etmək mümkündür. Buna görə də, mütləqdir ki iri təsərrüfatlar yaradılsın. Bildiyimiz kimi iri təsərrüfat formalarının yaradılmasının iki forması var - birincisi kooperativlər, digəri isə iri fermer təsərrüfatlarıdır. Dünyada geniş yayılmış forma kooperativlər hesab edilir. Aqroparkları isə iri təsərrüfatlara aid etmək olar. Amma əsas fərq odur ki, onlar yalnız kənd təsərrüfatı müəssisəsi deyil, həmçinin aqrar sahə ilə bərabər, sənaye firmaları və xidmət sahələrində əhatə edirlər.

Həmçinin, aqroparklar kənd təsərrüfatı mallarının intensiv şəkildə istehsal olunmasına, saxlanılmasına, daşınmasına və həmçinin onun satışının təşkil olunmasında mühüm rol oynayır. Kənd təsərrüfatı malları tez zamanda xarab olan məhsul olduqları üçün realizasiya prosesi sürətli şəkildə aparılmalıdır. Lakin təşkilatçılığın zəif olması və digər texniki səbəblərə görə əksər hallarda məhsulların fermerlər tərəfindən zamanında satışını təmin etmək mümkün olmur və nəticədə məhsulun istehlak müddəti bitir. Təbii ki, nəticə etibarı ilə bu proses istehsalçının zərərinə səbəb olur. Digər tərəfdən isə vasitəçilər istehsalçılar və istehlakçılar arasında yaranmış situasiyanı öz mənafelərinə uyğun qiymətləndirirlər. Yəni, vasitəçilər məhsulları daha ucuz şəkildə tədarük edirlər. Bu zaman isə istehsalçı fermerlərin mənfəəti azalır, təkrar istehsal qabiliyyəti aşağı düşür və müəyyən dövr üzrə ölkədə ərzaq qıtlığının yaranmasına səbəb olur. Nəticə etibarı ilə daxili istehlakın idxaldan asılılığı vəziyyəti yaranır, geni dəyişdirilmiş məhsulların ölkəyə yol tapması mühiti yaranır. Belə situasiya yarandığı zaman əksər hallarda yerli istehsalçılar üçün məhsulu yerli və xarici bazarlara çıxarmaq, onların daşınması və saxlanmasını təmin etmək ciddi problemə çevrilir. Bu baxımdan yanaşdıqda aqroparklar yeni texnologiyaların tətbiqi ilə istehsal, emal və logistika xidmətlərinin mərkəzləşdirilmiş qaydada vahid ərazidə formalaşdırmaqla keyfiyyətli məhsulların alınmasına, satışının təmin olunmasına və sahibkarlığın mənfəətliliyinə geniş şərait yaradır. Nəticə olaraq bazarlarda məhsulların bolluğu ilə bərabər, rəqabət şəraitinin yaranması, keyfiyyətin

artırılması və süni qiymətlərin azalması üçün mühüm şərait yaranır. Eyni zamanda, yeni iş yerlərinin yaranmasına, işsizliyin səviyyəsinin azalmasına və region əhalisinin rifahının yüksəlməsinə şərait yaranır. Aqroparklarda yaradılmış mühit müəssisələrin infrastruktur xərclərini azaldır. Aqroparklar bu xüsusiyyətlərinə görə daha səmərəlidir.

Ölkə miqyasında aqrar sferanın inkişafını təmin etmək məqsədilə respublikamızın regionlarında aqroparkların formalaşdırılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlərin əsası ölkə Prezidentinin 16 aprel 2014-cü il tarixli “Azərbaycan Respublikasında Aqroparkların Yaradılması” haqqında fərmanını qeyd etmək olar. Həmçinin, respublikada aqroparkların formalaşdırılması zərurətinə diqqət yetirərək, regionların 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının icrasının dördüncü ilinin yekunlarına həsr olunmuş konfransda ölkə Prezidenti İlham Əliyev yekun nitqində göstərmişdir (2).

“Azərbaycan Respublikasının Milli İqtisadiyyat Perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”ndə regionlarda aqroparklarının yaradılması və aqro-ərzaq zənciri strukturlarının formalaşdırılması zərurəti əks olunmuşdur. Hazırda respublikamızda bu istiqamətdə real işlər həyata keçirilir. Görülən tədbirlər nəticəsində 33 aqropark tam olaraq istifadəyə verilib. Bunlara Xaçmaz, Şəmkir, Cəlilabad (Günəşli), Ağstafa və Yalama aqroparklarını nümunə olaraq aid etmək olar. Hazırda 19 aqroparkla əlaqədar hazırlıq işləri həyata keçirilir (1). Nəzərə almaq lazımdır ki, aqroparkların yaradılması ərazisi olaraq respublikanın bütün iqtisadi rayonları nəzərdə tutulmuşdur.

Hal-hazırda 153 min hektar ərazidə dəyəri 1,1 milyard manat olan və dövlət dəstəyi göstərilmiş 33 ədəd aqropark və ya iri fermer təsərrüfatı ilkin mərhələdə fəaliyyətə başlayıb. Gələcəkdə yaradılması nəzərdə tutulan aqroparklar 109 min hektar sahədə dəyəri 1,3 milyard manat olan və dövlət dəstəyi göstərilmiş təsərrüfat əraziləri olacaqdır. Nəticə olaraq isə respublikamızda 52 ədəd aqroparkın yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Həmin təsərrüfat sahələrinin yaradılması respublikanın 33 rayonu üzrə 262 min hektar ərazidə nəzərdə tutulmuşdur və onların dəyəri 2,4 milyard manat nəzərdə tutulmuşdur. Aqropark və iri fermer təsərrüfatlarının 16-sı artıq 2019-cu ildən fəaliyyət göstərir. Aqropark və iri fermer təsərrüfatlarına dövlət dəstəyi çərçivəsində 535 milyon manat, o cümlədən zəruri infrastruktur işlərinə 339 milyon manat dövlət vəsaiti qoyulub və dəyəri 780 milyon manat olan 27 aqropark və iri fermer təsərrüfatının yaradılmasına 196 milyon manat dövlətin güzəştli kreditləri ayrılıb. Bununla yanaşı, 23 aqropark və iri fermer təsərrüfatı üzrə ümumi dəyəri 759 milyon manat olan 45 layihəyə investisiya təşviqi sənədi verilib, 25 milyon manatdan çox vəsaitə qənaət olunub.

Beynəlxalq təcrübədə aqroparkların formalaşdırılması və səmərəliliyinin yüksəldilməsinə böyük diqqət yetirilir və hal-hazırda dünya təcrübəsində aqroparklar anlayışından iki müxtəlif istiqamətlərdə fəaliyyət üçün istifadə edilir (3). Birincisi, aqrar sferanın xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən formada, daha çox sərgi xarakterli olan və bu məqsədlə şəhər əhalisinin kənd həyatı ilə tanışlığını təmin etmək üçün şəhər yerlərinə yaxın yerləşən ərazilərdə fermer təsərrüfatlarının yaradılmasıdır. İkincisi isə, aqrar və sənaye səhələrinin qarşılıqlı əməkdaşlığının təmin edildiyi, eyni zamanda özündə menecment və marketing

imkanlarını cəmləşdirən birgə fəaliyyət növünün olmasıdır. Aqropark təcrübəsindən dünyanın demək olar ki, bütün aqrar ölkələri geniş istifadə edirlər: Hollandiya, İzrail, Yeni Zelandiya, Malayziya, Avstraliya və sair.

Burdan belə qənaətə gəlmək olar ki, turizm potensialının artırılması məqsədilə şəhərlərdə yaradılan aqroparklar şəhər əhalisinin rural həyat tərzinə cəlb edilməsini, aqroparklarda istehsal prosesinin həyata keçirilməsinin nümayişi və həmçinin turistlərin bu metodla cəlb edilməsi vasitəsilə mənfəət əldə edilməsi məqsədi daşıyır. Bu məqsədlə yaradılan aqroparklarda yeniliklərin tətbiqi aşağı səviyyədə tətbiq edilir və əsasən ilkin istehsal mühiti təmin olunur. Burada əsas məqsəd insanların mümkün çərçivədə müasir istehsal mühitindən, texnologiyadan daha çox təbii istehsal prosesini nümayiş etdirən mühitlə tanış etməkdir. Ancaq təbii ki, beynəlxalq təcrübədə aqropark anlayışına daha geniş formada aqrar istehsal prosesinin koordinasiya təşkili kimi yanaşılır. Aqroparklar milli brendlərin yaradılması konsepsiyası ilə yanaşı kənd təsərrüfatının istehsalının, aqrar elm, təhsil və istehsalın innovativ formada inkişafını təmin etməklə, aqrar sahədə istehsal potensialının inkişafında mühüm rol oynayır. Beynəlxalq səviyyədə aqroparklarla bağlı layihələrin uğurlu olmasını təmin etmək üçün dəyər zəncirinin bütün əlaqələri reallaşdırılmalı və yoxlanılmalıdır. Dünya təcrübəsində irəli sürülən “aqropark konsepsiyası” kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinin məkan klasterləşməsinin ideyasına əsaslanır. Aqropark layihələrinin respublikamızda səmərəliliyinin təmin olunması məqsədilə beynəlxalq təcrübədə tətbiq olunduğu kimi aqropark layihələrinin dəyər zəncirinin bütün tərəfləri reallaşdırılmalı və yoxlanılmalıdır. Fərqli ölkələrdə fərqli formalarda inkişaf etdirilən aqroparklar dünya ölkələrində əhalinin ərzaq tələbatının ödənilməsində mühüm paya sahibdir və bu zərurət dünya ölkələri üçün getdikcə artmaqdadır.

Nəticə etibarilə aparılan tədqiqata əsasən qeyd etmək olar ki, kənd təsərrüfatı respublikamız üçün əhəmiyyətli bir sektordur və bu sahə respublikamız üçün məşğulluq, ərzaq təhlükəsizliyi və qeyri-neft sektorunun inkişafı baxımından əhəmiyyətli rola malikdir.

Ölkə əhalisinin məşğulluğunun təmin edilməsi baxımında aqrar sektor əhəmiyyətli rola malikdir ki, əhalinin 36,3%-nin aqrar sahədə çalışması bu sahəyə diqqəti artırır. Ancaq eyni zamanda onuda qeyd etmək vacidir ki, aqrar sektor ölkənin ən az gəlirli sahələrindən hesab olunur. Məsələn 2016-cı ildə iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə orta aylıq əmək haqqı mədənçixarmada 2807, maliyyə-sığorta sistemində 1229, tikintidə 813, nəqliyyat və anbar təsərrüfatında 649 manat olduğu halda kənd təsərrüfatında bu göstərici 254 manatdır. Bu isə təbii ki, sektorda çalışan 1 milyon 700 mindən artıq ölkə vətəndaşının daha az gəlirli əhali kateqoriyasına daxil olmasını şərtləndirir.

Bütün qeyd etdiklərimizlə yanaşı 2014-cü ilin 3-cü rübündən etibarən dünya bazarlarında neftin qiymətinin kəskin ucuzlaşması nəticəsində ölkəmizin tədiyyə balansında problemlər yaranmışdır. Neftdən gələn gəlirlərinin azalması nəticəsində azaldılan büdcə xərcləri, kütləvi formada iş yerlərinin itirilməsi və sahibkarların fəaliyyətini dayandırdığı indiki şəraitdə qeyri-neft sektorunun inkişafının təmini və karbohidrogen resurslardan asılılığın aşağı salınması məsələsi hökumət üçün prioritet məsələyə çevrilib.

Y E K U N

Yekun olaraq demək olar ki, respublikamızda aqrar sektorun inkişafını təmin etmək üçün dünya təcrübəsində 1998-ci ildən formalaşan və yeni inkişaf modeli olan aqroparkların formalaşdırılması aktualdır və dünya praktikasında aqrar sektorun müasir inkişaf modeli kimi aqroparkların formalaşdırılmasında tətbiq edilən təcrübələrin tətbiqi istiqamətlərinin təkmilləşdirilməsi (8), kənd təsərrüfatının çatışmazlıqlarının təhlili, beynəlxalq təcrübəyə uyğun aqroparkların yaradılması metodlarının hazırlanması, sahələr üzrə modelləşdirmə tətbiq edərək müqayisəli üstünlüyü olan sahələrin müəyyənləşdirilməsi və aqroparkların bu sahələrdə formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsini zəruri edir.

Beləliklə, araşdırmanın nəticəsi olaraq bir sıra aşağıdakı təklifləri qeyd etmək olar:

- Aqrar sahədə fəaliyyət göstərən istehsalçılar üçün məhsula və həmçinin ixraca subsidiyaların verilməsinin tətbiq edilməsi. Hal-hazırda aqrar sahəyə subsidiya modeli tətbiq olunur ki, bu da bir çox hallarda sui istifadəyə və ekstensiv inkişafa istiqamətlənir. Aqrar sahəyə ayrılan subsidiyalar düzgün ünvanlandığı təqdirdə intensiv inkişafı təmin etməklə bərabər innovasiyanın tətbiqini genişləndirə və ixracın həcmi artırmağa bilər.

- Aqroparkların kooperativlərinin daha təkmil eyni zamanda mürəkkəb forması hesab edilməsi kooperativlər barədə qanunun qısa zaman ərzində qəbul ediləsinə zəruri edir. Bu baxımdanda aqropark iştirakçıları arasında münasibətlərin hüquqi korelyasiyasının təmin edilməsində qanunvericilik bazası mühüm amil hesab edilir.

- Aqrar sektorda sığorta münasibətlərinin zəif tətbiq olunması və bu sektorda sığortanın stimullaşdırılmasının təmin edilməsi məqsədilə müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsi zəruridir. Bu amil eyni zamanda həm sığorta şirkətlərinin fəaliyyət sferasının artırılması və eyni zamanda aqrar sektorda fəaliyyət göstərən sahibkarların risklərinin minimuma endirilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

- Aqrar sahədə fəaliyyət göstərən istehsalçıların innovasiyanın tətbiqini həvəsləndirmək üçün bu istiqamətdə cəhdlərin qrantlar, qismən dövlət maliyyələşdirmələri və güzəştli kreditlər hesabına dəstəklənməsi yolu ilə məhsuldarlığın artırılması.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi". Bakı, 06 dekabr 2016-cı il.

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının icrasının dördüncü ilinin yekunlarına dair həsr olunmuş konfransda nitqi. Bakı, 29 yanvar 2019-cu il. <https://president.az/articles/31713>

3. Həsənov R., İsmayılova G., Əliyeva R., Kənd təsərrüfatı ilində Azərbaycan Respublikasında aqroparkların formalaşdırılması mexanizmləri və fermerlərin prosesdə iştirakının gücləndirilməsinə dair tədqiqat. Bakı, 2015, 78s

4. İbrahimov İ.H. "Aqrar sahənin iqtisadiyyatı". Bakı, 2016-cı il.655s

5. www.stat.gov.az

6. www.trademap.org

7. www.economy.gov.az

8. <http://agro.gov.az/az>

9. http://senaye.gov.az/az/senaye_zonalari/parks/sumgayit_kimya/

10. www.azexport.az

11. <http://agrodata.az>

*Исмаилов Эльшан Эллаз оглы, докторант,
Бакинский Университет Бизнеса,
Адрес: ул. Г.Зардаби 88^а, AZ 1122, Баку, Азербайджан,
E-mail: ismayilov.elsan92@mail.ru
© Исмаилов Э.Э., 2020*

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АГРОПАРКОВ В РЕГИОНАХ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования состоит в обосновании стратегической значимости создания агропарков в регионах с целью развития аграрного сектора. Для этого были проанализированы факторы, необходимые для создания агропарков в регионах. Выявлена роль агробизнеса в увеличении занятости, внутреннего спроса на сельскохозяйственную продукцию и увеличении экспортного потенциала. Обосновано стратегическое значение развития аграрного сектора в формировании продовольственной безопасности страны. Проанализированы механизмы применения мирового опыта в формировании агропарков. Рассмотрены проблемы совершенствования внедрения технологических инноваций.

Методология исследования - исследование проводилось в соответствии с Указом «О создании агропарков в Азербайджанской Республике», «Стратегической дорожной картой по производству и переработке сельскохозяйственной продукции в Азербайджанской Республике», соответствующими нормативными документами, исследованиями экономистов и научных исследователей в аграрной сфере.

Практическая значимость исследования - основные положения исследования и обоснованные предложения могут быть использованы для улучшения использования экономических инструментов для увеличения сельскохозяйственного производства в регионах и повышения прибыльности экспорта.

Результаты исследования – эффективность развития аграрного сектора в современную эпоху, выявление существующих проблем и определение основных подходов к решению проблем, разработка рекомендаций и предложений.

Оригинальность и научная новизна исследования состоит в раскрытии современных взглядов на повышение эффективности аграрного сектора и важность модернизации этих механизмов в соответствии с вызовами новой аграрной модели.

В статье дана оценка влияния развития сельского хозяйства на увеличение экспорта ненефтяных продуктов и внесены предложения о том, как увеличить производство и экспорт сельскохозяйственной продукции. Оценена роль Государственной программы по созданию сельскохозяйственных парков и экономическому регулированию импорта-экспорта и развития сельского хозяйства. В исследовании предлагаются пути совершенствования инфраструктуры сельскохозяйственного производства и переработки, применения инновационных технологий в области производства и переработки, а также совершенствования стимулирования производства и экспорта. Исследование основано на конкретных фактах и существующих правовых документах.

Ключевые слова: агропарк, сельское хозяйство, занятость, импорт, экспорт, переработка, конкуренция.

*Elshan Ellaz Ismayilov, Ph.D.student,
Baku Business University,
Address: 88^a H.Zardabi st., AZ 1122, Baku, Azerbaijan,
E-mail: ismayilov.elsan92@mail.ru
© E.E.Ismayilov, 2020*

DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF AGRICULTURAL PARKS IN THE REGIONS

A B S T R A C T

The purpose of the research - the article explores the strategic importance of the creation of agroprocessors in the regions in the development of the agrarian sector. To this end, the factors that are needed to create agroparks in the regions were analyzed. The role of agribusinesses in increasing employment, domestic demand for agricultural products and increasing export potential has been revealed. The strategic importance of the development of the agrarian sector in the formation of the country's food security is justified. The mechanisms of application of world experience in formation of agricultural parks have been analyzed. Problems of improvement of technological innovation implementation applications have been considered.

The methodology of the research - the research was carried out in accordance with the Decree on Creation of Agroparks in the Republic of Azerbaijan, the Strategic Roadmap for the Production and Processing of Agricultural Products in the Republic of Azerbaijan, relevant normative documents, research by agrarian economists and scientific researchers.

The practical importance of the research - the substantive provisions of the research and the well-grounded proposals could be used to improve the use of economic instruments to increase agricultural production in the regions and to increase the profitability of exports through exports

The results of the research – the development of the agrarian sector in the modern era, the identification of existing problems and the determination of basic approaches to the solution of problems, the development of recommendations and proposals.

The originality and scientific novelty of the research - to provide up-to-date perspectives on improving the efficiency of the agrarian sector and the importance of upgrading these mechanisms in line with the challenges of the new agrarian model.

The article evaluated the impact of agricultural development on increasing exports of non-oil products, and made suggestions on how to increase production and export of agricultural products. Evaluation of the role of the State Program on establishment of agricultural parks and economic regulation of import-export and agricultural development was evaluated. The study proposes ways to improve the infrastructure of agricultural production and processing, the application of innovative technologies in production and processing, and the improvement of production and export stimulation. The research is based on specific facts and existing legal documents.

Keywords: agropark, agriculture, employment, import, export, processing, competition.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
13.10.2020*

*Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
21.10.2020*

Çapa qəbul olunmuşdur: 26.10.2020

*Дата поступления статьи в
редакцию: 13.10.2020*

*Отправлено на повторную
обработку: 21.10.2020*

Принято к печати: 26.10.2020

*The date of the admission of the article to
the editorial office: 13.10.2020*

Send for reprocessing: 21.10.2020

Accepted for publication: 26.10.2020